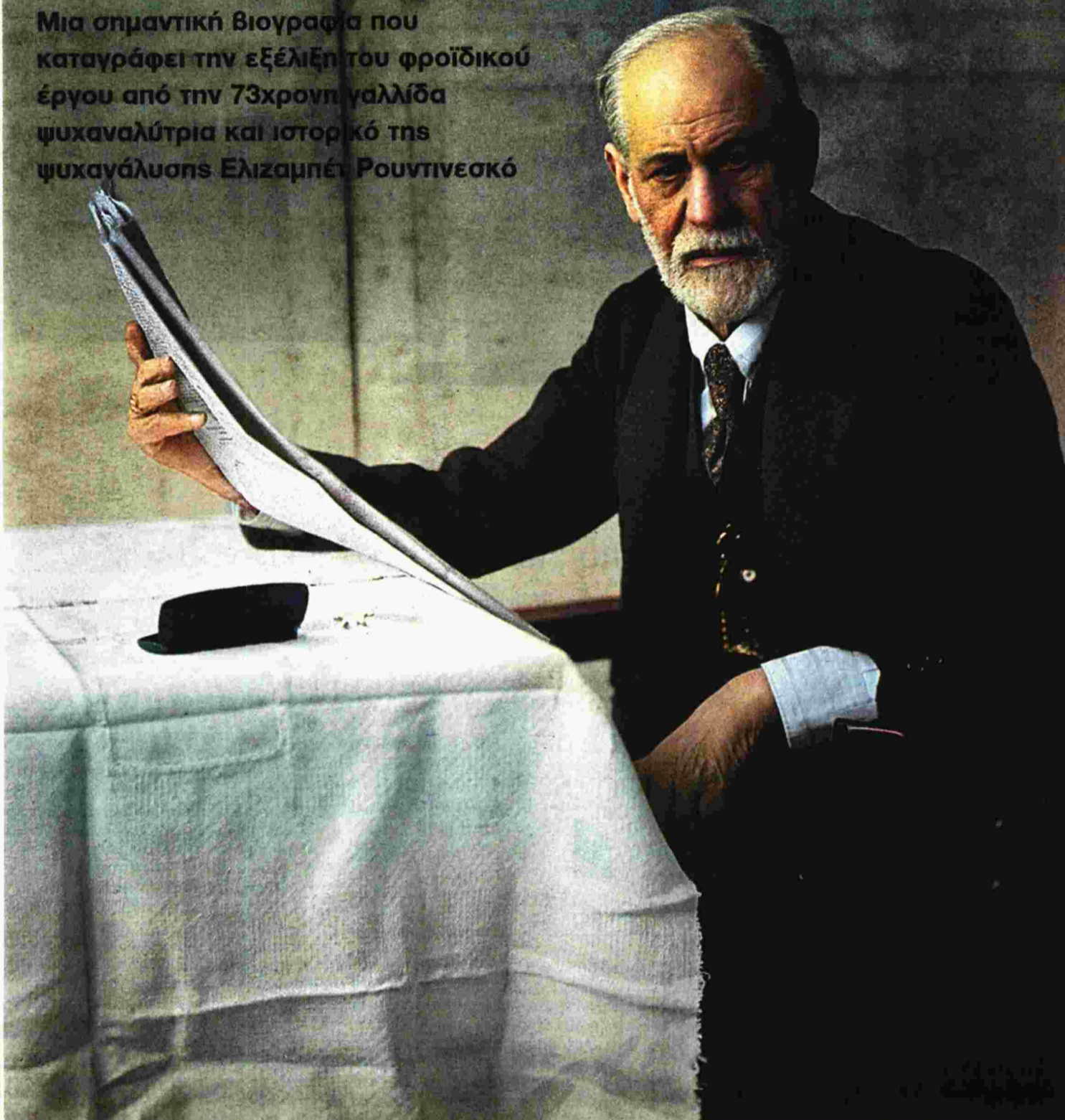

Σίγκμουντ Φρόιντ

Φάουστ, διαφωτιστής και Μεφιστοφελής

Μια σημαντική βιογραφία που καταγράφει την εξέλιξη του φροϊδικού έργου από την 73χρονη γαλλίδα ψυχαναλύτρια και ιστορικό της ψυχανάλυσης Ελιζαμπέτ Ρουντινεσκό

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΟΥΛΓΕΡΙΔΗΣ

Μετά την ανάγνωση μιας βιογραφίας που φέρει την υπογραφή της Ελιζαμπέτ Ρουντινεσκό ένα από τα πρώτα, σχεδόν αυτοματοποιημένα, συμπεράσματα είναι η βαρύτητα που αποκτούν οι υπότιτλοι των έργων. Ο Φρόιντ, εν προκειμένω, βιογραφείται «στην εποχή του και τη δική μας». Ενώ η εξαντλητική βιογραφία του Ζακ Λακάν (που είχε κυκλοφορήσει στα ελληνικά το 2007 από την Ινδικτο, σε μετάφραση Νίκου Ηλιάδη) ήταν «σχεδίασμα μιας ζωής, ιστορία ενός συστήματος σκέψης». Ως οπαδός της κυριολεξίας, η ιστορικός Ρουντινεσκό, διευθύντρια Ερευνών στο Πανεπιστήμιο Paris VII, τοποθετεί τους βιογραφούμενους της κάθε φορά στο ιστορικό, κοινωνικό και επιστημονικό πλαίσιο που τους αναλογεί.

Ο Σίγκμουντ Φρόιντ (κατ' επιλογήν της μεταφράστριας Μήνας Πατεράκη - Γαρέφη έμεινε αυτό το όνομα, αντί του σωστού «Ζίγκμουντ» στα γερμανικά), ζει στην εποχή του, αλλά μεταφέρεται και στη δική μας.

Η Ρουντινεσκό πετυχαίνει στη βιογραφία της, επειδή δεν βιογραφεί μόνο τον «πατέρα της ψυχανάλυσης», αλλά και το έργο του

Καταδυναστεύει έως σήμερα την αναλυτική σκέψη, προσφέρει καινούργια ερεθίσματα στην τέχνη, γίνεται εύκολο σλόγκαν (τα περίφημα «πασαλείμματα ψυχανάλυσης»), διχάζει και πολώνει με τις αμφιβολίες, τις αποτυχίες, τα αδιέξοδα και τα αδιαπραγμάτευτα πάθη του. Στον τόμο για τον Λακάν η Ρουντινεσκό είχε επιλέξει ως μότο μια φράση του Μαρκ Μπλοχ: «Ροβεσπιερίκοι, αντιροβεσπιερίκοι, σας κάνουμε έκκληση: έλεος, πείτε μας, απλά, ποιος ήταν ο Ροβεσπιέρος». Είναι μια έκκληση που ισχύει και για την ιδιοψύχη της καχυποψίας, καθώς ο Φρόιντ διαφεύγει μονίμως ανάμεσα σε αβιογραφικές προσεγγίσεις (η βιογραφία από τον μαθητή του Ερνεστ Τζόουνς, εκδ. Ινδικτος, 2003, μετάφραση Ξενοφώντα Κομνηνού), ελλειμματικές αναγνώσεις ή και σκανδαλώδεις παρερμηνείες (ως προς αυτό θέτει στο στόχαστρό της, εκτός άλλων, τον Μισέλ Ονφρέ, για το «Λυκόφως ενός ειδώλου», εκδ. Εξάντας, 2012).

Το τριαντάφυλλο

Η Ρουντινεσκό γνωρίζει πως πρέπει να διαχειριστεί την ιστορία ενός «σκανδάλου», ενός «σημείου αντιλεγόμενου» που άλλαξε την πορεία της δυτικής σκέψης - και αυτή είναι μία από τις περιπτώσεις όπου ο χαρακτηρισμός δεν συνιστά κατάχρησπ. Γνωρίζει πως συστήνει στο αναγνωστικό κοινό - αυτό κι αν είναι παράδοξο - ένα σύμπαν λίγο - πολύ γνωστό: το οικογενειακό περιβάλλον της μπελ επόκ, τη Βιέννη στο

➔ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

Σίγκμουντ Φρόιντ

Φάουστ, διαφωτιστής και Μεφιστοφελής

→ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

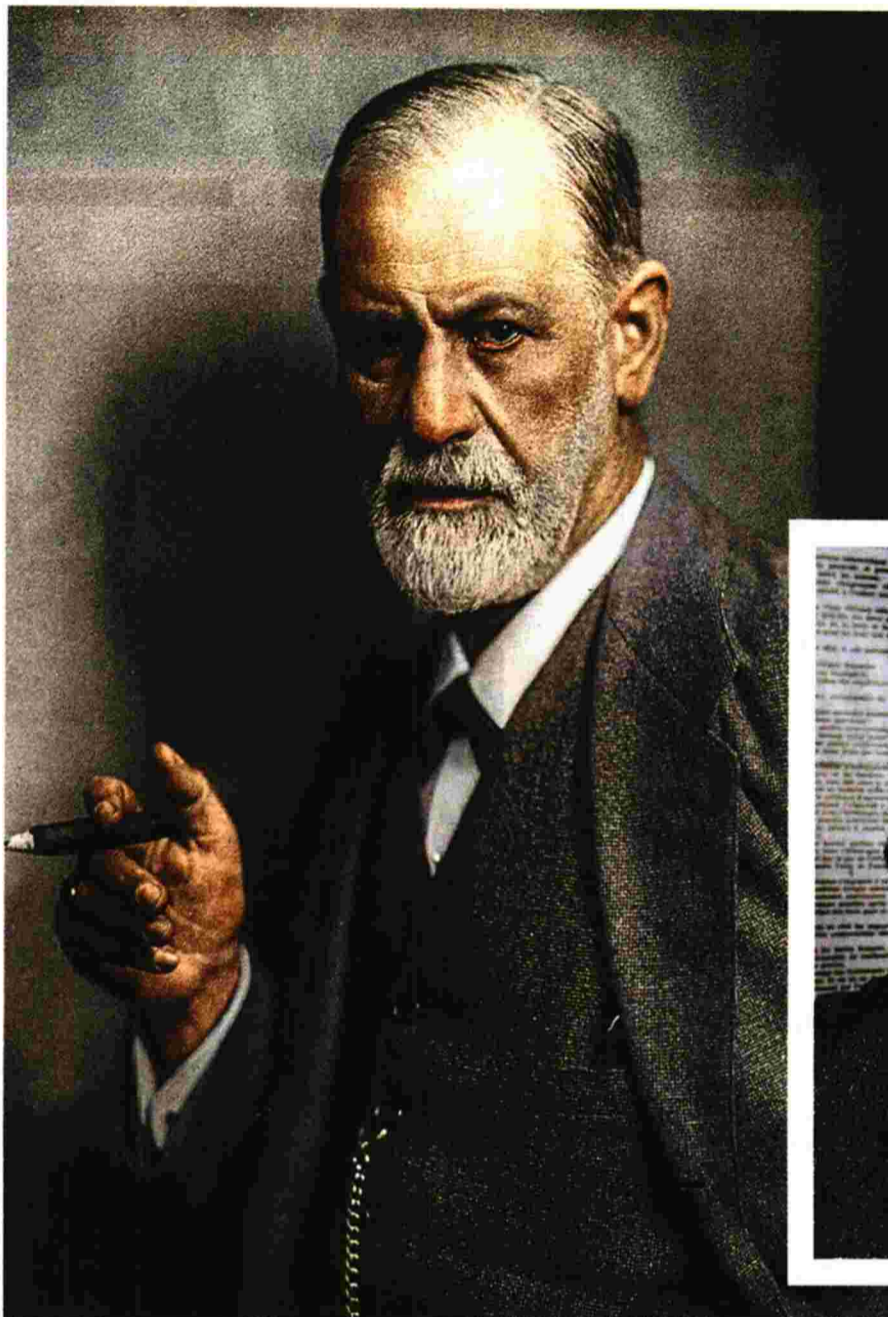
τέλος του 19ου αιώνα, την ανακάλυψη του οιδιπόδειου συμπλέγματος, τις νευρώσεις και τις ψυχώσεις, τον Έρωτα και τον Θάνατο. Χάρη στο βλέμμα της Ρουντινέσκo, ωστόσο, και στη γλαφυρότητα των «μικρών στιγμών», ο κόσμος αυτός μπορεί ακόμη και σήμερα να φανερώνεται στον αναγνώστη ανανεωμένος. Εκτός όλων των άλλων, ο Φρόιντ της Ρουντινέσκo είναι το «κοκκινωπό νερό» με το οποίο τον έπλενε η γκουβερνάντα του Ρέζι Βίτεκ, «στο οποίο είχε πλυθεί προηγουμένως η ίδια»: μια ανάμνηση παιδικής σεξουαλικότητας που επιβιώνει σε μια επιστολή προς τον φίλο του Βίλχελμ Φλις. Είναι, επίσης, οι εφηβικές συγκρίσεις με τον Δαρβίνο και τον Χριστόφορο Κολόμβο. Το τριαντάφυλλο που έστειλε από τον Απρίλιο ως τον Ιούνιο του 1882 στη Μάρτα – συνοδευόμενο από έναν λατινικό στίχο – για να την κατακτήσει ερωτικά. Η έλξη προς την ηθοποιό Σάρα Μπερνάρ, η οποία μετέφερε στη σκηνή τους προβληματισμούς της εποχής της για την αμφισημία της ανθρώπινης σεξουαλικότητας, γεγονός που «τσαλάκωνε» τον πουριτανισμό του Φρόιντ και αναπτέρωνε το αντάρτικο πνεύμα του. Το γεγονός ότι δεν έκανε περιτομή σε κανέναν γιο του: δείγμα ενός προσωπικού αντικοφορμισμού, όπου η άρνηση των λατρευτικών παραδόσεων είχε κυρίαρχη θέση. Η ναρκισσιστική χαρά που νιώθει όταν βλέπει έναν θαλαμπόλο να διαβάζει την «Ψυχοπαθολογία της καθημερινής ζωής» στο πλοίο με το οποίο ταξιδεύει στις ΗΠΑ το 1909. Η προσωπική νευρώση με το κάπνισμα: «Σε πείσμα κάθε ορθολογισμού, κατάφερε να πείσει τον εαυτό του ότι το οδοντικό οίδημα στον ουρανίσκο ήταν επακόλουθο της στέρησης και ξανάρχισε να ανάβει ακόμη συχνότερα το πούρο του για να οξύνει τις πνευματικές του ικανότητες».

Η σαγήνη του ανορθολογικού

Η Ρουντινέσκo πετυχαίνει στη βιογραφία της, επειδή δεν βιογραφεί μόνο τον «πατέρα της ψυχανάλυσης», αλλά και το έργο του. Ερμηνεύει τις μεγάλες στιγμές της φροϊδικής θεωρίας παράλληλα με την καθημερινή περιπέτεια του Φρόιντ μέχρι τις απανωτές επεμβάσεις για τον καρκίνο, τη μοναδική δόση μορφίνης που επέτρεψε στον εαυτό του και το τέλος στις 23 Σεπτεμβρίου 1939. Εως τότε έχει παρουσιάσει έναν κληρονόμο του γερμανικού και εβραϊκού Διαφωτισμού, έναν εβραίο χωρίς Θεό, «συγκροτημένο στασιαστή» που δεν μιλούσε ποτέ για την ερωτική του ζωή, έναν γιατρό που υπέκυπτε συχνά

στην ανάγκη του «απαραίτητου φίλου» ο οποίος αργότερα μεταμορφωνόταν σε εχθρό. Φάουστ μαζί και Μεφιστοφελής (αισθανόταν μονίμως κληρονόμος του Γκαίτε), θα αφηθεί στην υπερεγωτική σαγήνη του ανορθολογικού για να το ερμηνεύσει, πάντα στο όνομα του ορθολογισμού. Γι' αυτό και είναι ακριβής μία παρατήρηση της Ρουντινέσκo ήδη στην εισαγωγή, η οποία λειτουργεί σαν μπουσουλάς: «Ο Φρόιντ θεωρούσε ανέκαθεν ότι αυτό που ανακάλυπτε στο ασυνείδητο προδικάζε εκείνο που συνέβαινε στους ανθρώπους στον χώρο της πραγματικότητας. Επέλεξε να αντιστρέψει τη θεώρησή του και να δείξω ότι αυτό που ο Φρόιντ πίστεψε ότι ανακάλυπτε δεν ήταν, κατά βάθος, παρά ο καρπός μιας κοινωνίας, ενός οικογενειακού περιβάλλοντος και μιας πολιτικής κατάστασης, των οποίων τη σημασία εκείνος ερμήνευε αριστοτεχνικά προκειμένου να τη μετασχηματίσει σε παραγωγή του ασυνείδητου».

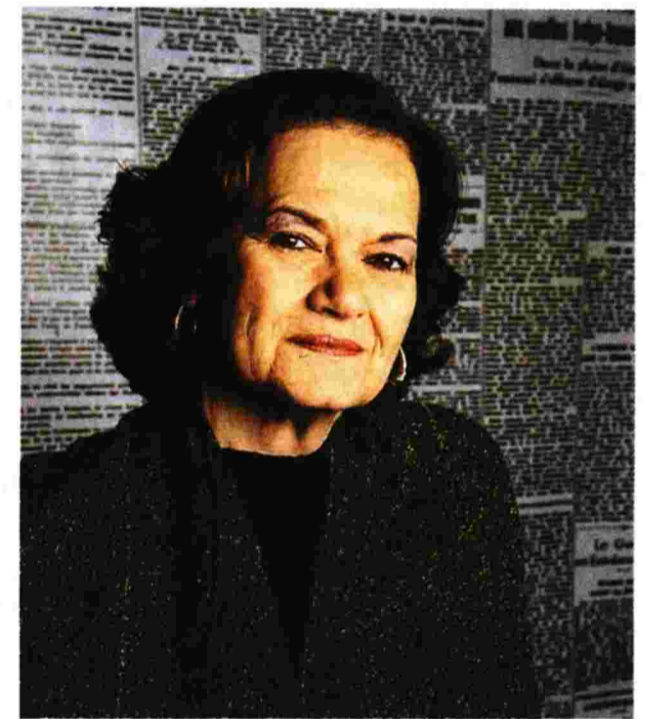
Μέσα από την έρευνά της στην ανέκδοτη μέχρι πρότινος αλληλογραφία και τα νεότερα ντοκουμέντα του αρχείου Φρόιντ (σ.σ.: το γαλλικό πρωτότυπο εκδίδεται το 2014, οπότε και κερδίζει το Prix Décembre και το Prix des prix littéraires) η Ρουντινέσκo παρουσιάζει τελικά τον Φρόιντ ως έναν μεγάλο αφηγητή της μοναχικής οδύνης. Δημιούργημα της εποχής του, διαμόρφωσε την κληρονομιά της και τη δική του θέση μέσα σε αυτήν. Φροϊδιστές και αντιφροϊδιστές πασχίζουν έκτοτε να αναπλάσουν τον Φρόιντ στην εποχή του και τη δική μας.

ΕΠΙΧΡΟΜΑΤΙΣΜΟΣ: MARINA AMORAL

Αριστερά: Ο αυστριακός Σίγκμουντ Φρόιντ (1856-1939) αναγνωρίζεται ως ένας από τους πλέον βαθυστόχαστους αναλυτές του 20ού αιώνα που μελέτησε και προσδιόρισε έννοιες όπως το ασυνείδητο, η απώθηση και η παιδική σεξουαλικότητα

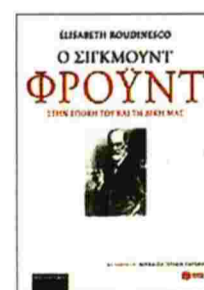
Κάτω: Η 73χρονη Ελιζαμπέτ Ρουντινέσκo υπήρξε μέλος της «Φροϊδικής Σχολής» του Παρισιού, ενώ σήμερα είναι, ανάμεσα σε άλλα, διευθύντρια Ερευνών στο Τμήμα Ιστορίας του Πανεπιστημίου Paris VIII

Η σύγκρουση

Παιδί: πρωτόγονος ή κανίβαλος;

Ακριβοδίκαια απέναντι στους προηγούμενους βιογράφους του Φρόιντ (τον Πίτερ Γκίε, για παράδειγμα) και αυστηρή προς τους επιπόλαιους επικριτές του, η Ρουντινέσκo επισημαίνει συχνά τις αστοχίες του ίδιου του Φρόιντ, ο οποίος προφανώς έφτασε τη θεωρία του ως το σημείο που επέτρεπαν οι προσωπικοί, επιστημονικοί και ιστορικοί περιορισμοί. «Ισχυριζόμενος ότι εφαρμόζει τις θέσεις του σε όλους τους τομείς της γνώσης», σημειώνει η βιογράφος, «έσφαλε στις εκτιμήσεις του για τις λογοτεχνικές καινοτομίες των συγχρόνων του... παρεξήγησε την τέχνη και τη ζωγραφική της εποχής του, υιοθέτησε ιδεολογικές και πολιτικές θέσεις μάλλον συντηρητικές...».

Elisabeth Roudinesco
**Ο ΣΙΓΚΜΟΥΝΤ
ΦΡΟΪΝΤ ΣΤΗΝ
ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗ
ΔΙΚΗ ΜΑΣ**

Μτφ. Μίνα Πατεράκη -
Γαρέφν
Εκδ. Πατάκη, 2017, σελ.
632
Τιμή: 24 ευρώ

οπτικής. Και ενώ ο Φρόιντ ήταν ο πρώτος που ανακάλυψε στον ενήλικο το απωθημένο παιδί, η Κλάιν εντόπισε πρώτη στο παιδί εκείνο που είναι ήδη απωθημένο – δηλαδή το βρέφος. Γι' αυτό και θα προτείνει τις συνεδρίες για παιδιά ως ξεχωριστό τμήμα της ψυχανάλυσης, εγκαινιάζοντας μια διαμάχη με τους οπαδούς της Άννας, οι οποίοι επιμένουν να κρατήσουν την παιδική ανάλυση υπό την επιβλεψη των γονιών και πάντα στο πεδίο της παιδαγωγικής. «Εάν για τον Φρόιντ το παιδί ήταν πλάσμα ναρκισσιστικό και πρωτόγονο, το οποίο διήνυε "στάδια" και έπρεπε να εκπαιδευτεί, για την Κλάιν ήταν πιο κοντά στον σαδικό κανίβαλο, ζητούσε να ζευγαρώσει με τη μητέρα του, και ο εσωτερικός του κόσμος ήταν ένα πλέγμα φαντασιώσεων, μίσους, τρέλας, άγχους».

Βιβλιοδρόμο

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ
ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΙΜΠΛΗΣ

